

Николай Райнов
Слънце и месец

В едно далечно царство умрял царят. Син му се качил на престола да управлява и като минали четиридесет дена от погребението на бащата, решил да си търси мома за жена. Затова заповядал на всички хора от престолния град да се съберат на другия ден на помен и угощение в градината пред двореца. Глашатаите разгласили, че всички до един трябва да дойдат: никой да не остава в къщи. Царят минавал между гостите – да си оглежда мома, но не харесал никоя.

Гостите пирували цял ден. Вечерта царят пратил стражи по целия град – да видят не е ли останал някой у дома си. Тръгнали от къща на къща. Навсякъде било тъмно: всички били на угощение в царската градина. Само в една къща светело. Там живеели три сестри, толкова бедни, че нямали дрехи да отидат на царското угощение: цели били парцаливи.

Стражите се спрели под прозорците – да подслушат какво си говорят момите. Бабичката, майка на трите сестри, рекла:

– Какво ли е сега в царската градина! Каква ли е хубост – там да си и да гледаш, да ядеш, да пиеш! Каква ли е веселба, какви ли са песни!

Най-старата сестра казала:

– Царят иска да се жени, ама не знае коя да вземе. Да ще да се ожени за мене, ще му храня цялата войска с една ока пшеница.

Средната рекла:

– Ех, да ще да вземе мене, цялата му войска ще обличам. А най-малката продумала:

– Мене пък да вземе, ще му родя две хубави дечица: момче и момиче. Едното ще свети като слънце, а другото – като месечина.

Стражите се затекли при царя и му разказали всичко. Той ги пратил да доведат бабичката и момите. Довели ги. Царят си избрал за жена най-малката дъщеря, а другите две моми и майка им прибрал да живеят в двореца и да помагат на царицата.

Наскоро след сватбата се отворила война. Царят поръчал на по-голямата си балдъза да се грижи за жена му. Додето той воювал по далечни страни, царицата добила две хубави деца – момче и момиче. На гърдите им светело – на момчето слънце, а на момичето месец. Голямата сестра, която била в това време едничка край нея, щяла да се скъса от завист. Тайно тя сложила в люлката едно кученце и едно котенце, а децата изнесла.

Когато майката поискала да види децата си, сестра ѝ донесла кученцето и котенцето, показала ѝ ги, па рекла:

– Виж какво си добила: куче и котка! А на мъжа си обеща да му

родиш момче и момиче, като слънце и месец.

Тя пратила бързоходци да известят на царя, а децата затворила в един сандък, през нощта го изнесла из двореца и го хвърлила в морето.

Щом се върнал от война, царят отишъл при люлката – да си види рожбите. Страшен гняв го обзел, като видял кученцето и котенцето. Веднага заповядал на стражите да затворят царицата в една тясна тъмнична килия, взидана в стената, досам каменната врата на двореца. Килията имала тясно прозорче, отдето по веднъж на ден давали на затворницата вода и черен хляб. Всеки, който мине край прозорчето, трябвало да заплюе в лицето жената: тъй заповядал царят. А той се оженил за сестра ѝ, която станала царица на сестриното си място.

В това време сандъкът с децата бил отнесен надалече в морето. А сред морето плавал кораб. Господарят на кораба съзрял сандъка и казал на двама от гребците:

– Я се хвърлете във водата, та ми донесете оня сандък там, що плува по вълните. Ако има в него живина, моя да е, ако ли е нещо мъртво, ваше нека е.

Гребците грабнали сандъка и плувайки, го изнесли на кораба. Отворил господарят капака и – що да види: в сандъка спели две хубави дечица, братче и сестриче. Едното светело като слънце, а другото – като месечина. Той много се зарадвал, защото жена му била бездетна, и от радост подарил на гребците кораба заедно със стоките, що били натоварени на него.

Щом стигнали на суша, мъжът отнесъл у дома си двете деца и почнал да се грижи за тях като за свои. Децата расли и порасли, станали по на петнадесет години. Тогава техният побашим извикал настрана момчето и му казал:

– Синко, аз съм стар: може скоро да умра. И майка ви е стара. Когато ние умрем, ти продай всичко, което остане от нас, па се пригответи да оставиш тая страна, защото трябва да идете със сестра си другаде да живеете. Ще оседлаеш коня ми, па ще го яхнете със сестра си. Дето спре да почива, там и вие ще се отморявате. А застои ли се някъде една-две седмици, там ще си направите къща и ще се заселите. Конят знае накъде да върви.

След година побашимът им умрял. Подир него се разболяла и жена му. Преди да умре, тя повикала настрана девойчето и му рекла:

– Баща ви умря, чедо, а и моят ред иде. Вие ще останете сами с брат си. Взemi тия две торби с пари и ги пази. Не ги давай на брат си, додето не видиш, че е останал без пара.

Наскоро и бабичката умряла. Момъкът направил, както му бил поръчал старецът. Девојката се почудила, като видяла брат си, че продава всичко.

– Защо продаваш, братко? – запитала го тя. – Какво ще ядем и де ще живеем? Ти продаде и ниви, и ливади, и стока; па и къщата, дето сме сега, продаваш, къде ще вървим?

– Не се грижи, сестрице – отвърнал ѝ момъкът.

И на другия ден той оседлал коня, качили се на него със сестра си и тръгнали. Пуснали му юздите. Дето спирал конят да пасе, там и те слизали да почиват. Вървели, вървели, стигнали в онова царство, дето се били родили. Конят се запътил право към царската градина, дето преди години царят бил свикал на угощение гражданите. Там се запасъл. Чакали го ден, два, три, неделя: все пасе. Две недели минали. Тогава момъкът разбрал, че там ще трябва да се засели със сестра си.

Като ги видели царските хора, че се мяркат всеки ден в градината, обадили на царя. Той казал да ги изпъдят. Дошли стражите и поръчали на момъка и момата да изведат коня от градината и да вървят другаде. Но момчето им казало, че иска да помоли царя – дано се съгласи да им отмери в градината място, колкото за една къща, че да се заселят там. Стражите известили на царя и той казал да им отмерят място за къща. Тогава момчето потърсило майстор – да му направи къща. Намерил си един майстор, много добър. Почнали да се спазаряват.

– Майсторе – казал момъкът, – аз не мога да платя твоето изкуство, нито пък ти знаеш каква къща ще ми трябва. Ти работи, додето кажа „стига“, а после аз ще броя пари, додето ти кажеш „стига“, съгласен ли си?

– Бива – рекъл майсторът.

И той събрал най-добрите си помощници и почнал да гради на момъка, къща. Излязло не къща, а дворец – по-хубав от царския. Тогава момъкът рекъл:

– Стига, майсторе!

Почнал да плаща. Броил, броил, броил, докато майсторът казал „стига“. Сетне нахранил и напоил майсторите, па ги изпратил.

Братът и сестрата заживели в двореца. Но момъкът бил все замислен.

– Що ти е, братко? – запитала го момата. – Защо си скръбен и умислен? Да не си нещо болен?

– Не съм болен – отвърнал брат ѝ, – но тая къща иска поддържане, а всичко похарчих за строежа: пари нямам.

– Не бери грижа, братко! – утешила го момата. – И пари дал господ.

И тя му дала двете торби с пари, които ѝ била оставила помайчима-та ѝ. Тъй братът и сестрата заживели честито и охолно в новата къща сред царската градина.

По едно време се разчуло, че царицата е болна. Идвали един през друг лекари да я лекуват, но никой не можел да ѝ помогне. И бабички викали да ѝ баят, но царицата все не се поправяла. Най-сетне извикали една прочута вещица, която живеела в пещера сред гората и правела магии. Тя погледнала царицата в очите и ѝ рекла:

– Ти си извършила зло, затова те е налегнала зла болест. Брат и сестра живеят някъде наблизко. Ти си ги някога обрекла на смърт: додето са живи, ти ще страдаш и теглата ти няма брой да имат.

Царицата се досетила тогава, че момъкът и момата, които живеят в градината, ще да са нейни сестрини чеда. Тя помолила вещицата да ги погуби, ако може; свърши ли това, обещала ѝ да даде, каквото поиска. Бабата се съгласила.

На другия ден вещицата отишла на гости у брата и сестрата. Момъкът бил на лов, девойчето било само в къщи.

Като разгледала къщата, бабата рекла:

– Всичко ви е хубаво, дъще: и къщата, и покъщнината. Едно само да сте знаели: има в една гора голямо огледало, което грее като слънце... Да кажеш на брата си да иде да го донесе, та да си украсите с него къщата. Мястото, дето е скрито огледалото, е на три дни и три нощи път сред гората; през седем реки се минава и един змей пази огледалото: ако може брат ти да убие змея, ще вземе огледалото и ще ти го донесе. Ти му кажи да се опита.

Вечерта момата разказала на брат си за бабичката и за огледалото. Той отишъл при коня и го запитал ще могат ли да вземат огледалото, без да им стори нещо змеят.

– Мъчно е – рекъл конят. – Оня змей не мигва ни денем, ни ношем; с четири очи пази огледалото. Но зарад майка ти трябва да се опитаме. Само едно помни: когато наближим, змеят ще почне да бълва огън из устата си; ти се закрий с железния щит, за да те не изгори, па грабни огледалото и не се обръщай назад, защото змеят ще ни гони и ще бълва подир нас пламъци чак до първата река.

Момъкът хянал коня и полетял с него към гората; те стигнали още вечерта на мястото. Един страшен змей с червени очи пазел огледалото. Щом видял, че иде към него конник, почнал да бълва пламък на буйни потоци. Момъкът се закрий с щита, но все пак дрехите му тук-таме

изгорели. Той грабнал огледалото и бързо препуснал назад. Змеят прхтял след тях, бесен и лют, бълвал пламъци, но не успял нищо да им направи. Когато стигнали до първата река, той отведнъж се изгубил.

На другата сутрин момъкът окачил огледалото над къшната врата отвън и то огряло целия град като слънце. Кой отдето мине, все се чудел и облажавал брата и сестрата. Ето че към обед се показала и бабата – клатуш-клатуш, – домъкнала се до къщата и се спряла да гледа огледалото. Тя мислела, че змеят е вече изгорил момчето, та го направил на въглен, и затова почудата ѝ била толкова силна, колкото и ядът ѝ. Но бабата се престорила на доволна пред момата и почнала да я облажава.

– Блазе ти, дъще – викала ѝ тя, – че си имаш такъв храбър брат. Виж какво хубаво огледало ти е донесъл! Само едно има: като грее огледалото, да може брат ти да ти донесе и златната кокошка с пиленцата, що ходят в същата гора, па да ги пусне по двора – друго не ви трябва!

Момъкът се научил от сестра си още същата вечер за разговора с бабичката и попитал коня ще могат ли да пренесат кокошката и пиленцата. Конят му казал:

– Това е по-мъчно, но зарад майка ти ще се опитаме да го направим. Златната квачка и златните пиленца кълват в една поляна, над която се вият дванадесет орли. Щом наближим, те ще се спуснат върху тебе, затова ти си сложи на главата железен шлем и дръж над гърба си и лявата ръка щита, а с дясната гледай да уловиш квачката и пиленцата и да ги турнеш в дисагите на седлото. После се качи на гърба ми и дръж все така щита над себе си, защото орлите ще ни гонят чак до първата река.

Момъкът направил, каквото го научил конят. Стигнали до полянката и изведнъж се разнесъл бесен вятър като буря: толкова силно летели орлите. Момъкът едва успял да извади щита и да се запази, когато страшните птици се спуснали върху него и почнали да кълват и дращят с нокти щита и шлема му. Но той не се уплашил, а почнал да лови пиленцата едно по едно, след като уловил първо квачката. Турнал ги в дисагите, яхнал бързешком коня и препуснал назад. Орлите го налитали чак до реката, кълвели и драскали щита и шлема, но не могли нищо да му сторят.

На другата сутрин златната квачка и златните пиленца били пуснати по двора пред къщата. Всяка вечер кокошката снасяла по едно златно яйце.

Минало се време; бабичката пак потропала на вратата. Като видяла златната кокошка и пиленцата, че ходят и кълват пред къщата, тя много

се ядосала, но се престорила на доволна.

Поседяла, що поседяла, па на тръгване рекла на девойката:

– Блазе ви, дъще! Тая къща, по-хубава от дворец, това огледало, що свети като слънце, тая златна квачка, що ви носи златни яйца, и тия златни пиленца... И царят, дето е цар, пак няма това богатство. Всичко ви е хубаво, но да ще брат ти да се ожени, триста пъти по-хубаво ще ви е. В оная гора има градина, казват я Самодивска градина. Там живее една самодива, от всички моми по света най-хубава. Тя е лика-прилика на брата ти: юначна като него, хубава, стройна и висока. Ожени ли се за нея, друго му вече не трябва.

Върнал се момъкът вечерта от лов – и девойката му разказала що чула от бабичката. Момъкът отишъл да пита коня.

– И тая работа ще стане, ако ни потръгне – рекъл конят. – Зарад майка ти трябва да се опитаме. Но това е по-страшно и от змея, и от орлите. Самодивата е погубила десет хиляди момци досега. Отпърво ги убиваше: който тръгне да я иска, жив не се връщаше. А сетне й дотегна да ги убива. Тогава си разви свиления пояс и с него загради една широка поляна около своята градина: който прекрачи пояса, вкаменява се. Ще видиш колко много момци и мъже стоят вкаменени заедно с кон и оръжие около Самодивската градина. Все ме е страх да не се вкаменим и ние като тях. Па – каквото рече бог! Хайде да вървим!

Момъкът яхнал коня и препуснал към гората. Когато стигнали до градината, той едва намерил отде да влезе, защото по цялата граница, опасана от самодивския пояс, стърчели вкаменени конници с оръжието си: един обърнат насам, друг – нататък, те се били наблъскали един до друг, та не можело да се мине. Момъкът се уплашил: не знаел що да прави. Ала конят вървял смело напред. Щом преминали пояса, нозете на коня се вкаменили цели, а тия на ездача до коленете. Конят спрял, не можел да пристъпи ни крачка. Момъкът усетил, че нозете му се вкаменяват и над коленете, много се уплашил, дигнал нагоре ръце и силно извикал:

– Няма ли милост над мене? Няма ли смела ръка – да ме избави оттука?

Самодивата чула от градината тоя жален глас, сърцето й се смекчило и тя се притекла на помощ на момъка.

– Стига съм убивала и вкаменявала момци и мъже! – рекла си тя. – Толкова души отидоха, доста са: и богу не е угодно повече да погубвам...

Тогава излязла на поляната, приближила се до конника, прегърнала

го, целунала го по челото и рекла:

– Не ми дава сърце да те погубя заради майка ти, защото тя много тегли от сестрина невяра. Отсега ще стана твоя невяста.

И тя си прибрала пояса и се качила на коня. Щом дръпнала пояса, всички вкаменени хора се съживили заедно с конете си и почнали да благодарят на момъка, че ги е отървал от беда. Те препускали подир него с конете си: всички искали да му се отплатят кой с каквото може, но момъкът и самодивата летели толкова силно с коня, че скоро се изгубили.

Девојката много се зарадвала, като видяла, че брат ѝ си води булка. Самодивата и момъкът се оженили, а на другия ден дошла вещицата – да узнае жив ли е юнакът. Тя се надявала да намери момата примрела от скръб и плач, защото била уверена, че момъкът не ще се върне. Ала колко се почудила, като влязла в къщата и видяла момата весела и радостна, па научила още от нея и за сватбата на юнака със самодивата. Бабичката отишла при царицата и ѝ казала, че всичко опитала, за да погуби брата и сестрата, но нищо не помогнало.

– Аз нямам власт да сторя нищо лошо на тоя момък и на тая девојка. Прави сама, каквото знаеш.

А царят през това време слушал от царедворци, стражи и слуги за голямото богатство на брата и сестрата, за опасните подвизи на юнака, за огледалото, което свети като слънце над целия град, за златната квачка с пиленцата и за сватбата на момъка с хубавата самодива. Той поискал да види това семейство.

Един ден, когато юнакът бил по лов из гората, случило се, че и царят бил по ония места. Срещнали се. Царят запитал юнака отде е.

– Тукашен съм – отвърнал момъкът. – Живея в царската градина. Царят го поканил да му отиде на другия ден на гости. Момъкът обещал. Вечерта самодивата, която виждала и знаела всичко, попитала мъжа си що си са говорили с царя в гората. Той ѝ казал, че царят ги кани на гости в двореца. А тя му рекла:

– Ако те срещне царят, кажи му, че додето той не ни дойде на гости, ние няма да го споходим.

На другия ден царят и момъкът пак се срещнали в гората. Царят сърдито и скърбено припомнил на момъка, че не си е устоял на думата.

Тогава момъкът рекъл:

– Искам ти прошка, царю честити. Аз ти обещах, защото не знаех какво ще кажат домашните. А те ми казаха, че додето ти ни не дойдеш на гости, ние не бива да ти гостуваме.

– Добре – отвърнал оня. – Щом е тъй, утре ще дойда у вас. На другия ден рано сутринта царят поръчал на готвача си да сготви най-хубави гозби, да ги насипе в сребърни паници и да ги прати по слугите в оная къща в царската градина. След това сам отишъл в дома на юнака. Учудил се, като видял всичката хубост на стаите и на покъщнината. Приказвали, що приказвали, дошло време за обед. Царят дал знак на един от царедворците да се затече до двореца да поръча ястие. Но щом се обърнал, видял сред стаята богата трапеза с най-отбрани гозби и плодове в златни съдини. Това била направила, самодивата, която само с един знак на ръката си извикала, без да забележи някой, горските духове и им заповядала да наредят веднага трапезата. Царят се учудил много и засрамен, дал заповед на пратеника да не отива в двореца.

Обядвали, пак приказвали и накрая, когато царят си тръгнал, поканил домакините да му дойдат на гости на другия ден. Те обещали. На зоранта самодивата станала рано, откършила от градината три стръка босилек, взела единия, а другите два дала на мъжа си и на зълва си, като им казала:

– Когато отидем в двореца, вие вървете след мене и правете, каквото правя аз.

Сетне поръчала да оседлят три коня, качили се и тръгнали към двореца. Пред вратите ги посрещнали царедворци и слуги. Самодивата поръчала да отведат конете в обора и добре да ги назовят. После влезли в двора. Трябвало да минат към тъмничната килия, дето била затворена бившата царица. Вместо да я заплюе, самодивата извадила кърпа, обърсала лицето на затворницата, целунала я по челото и й накичила в косата босилека. Мъжът ѝ и зълва ѝ направили същото.

Царедворците веднага се затекли в двореца и разказали на царя как гостите му нарушили неговата строга заповед. Но той им казал, че след като свърши обедът, ще поиска сметка от гостите. Седнали да обядват. Самодивата на два-три пъти пращала слугите да видят не са ли се още назовили конете. Царят много се почудил и не можал да се съдържи, та казал:

– Чудна работа наистина! Нашите коне са се нахранили още отзарана, а вашите и досега ядат. Какво им са турили в зобниците?

– Кости – отвърнала самодивата. – Нашите коне зобят кости.

– Кости ли? – извикал още по-учудено царят. – Де се е чуло и видяло кон кости да зоби? Вие подигравате ли се с мене на стари години?

Тогава самодивата отговорила:

– А де се е чуло и видяло, царю честити, царица да роди куче и

котка? Тоя, който ти е казал това, се е наистина подиграл с тебе, а ти, като си му повярвал и си затворил клетата жена толкова години да лежи в оная тясна дупка и който мине да я заплюва, си извършил много голяма неправда.

И като рекла това, разкопчала дрехите на брата и сестрата.

Всички останали поразени: на гърдите на момъка светело слънце, а на момата – месец.

Царят видял, че пред него стоят син му и дъщеря му, а царицата, която била нагласила тая измама, като разбрала за станалото, хвърлила се от прозореца в каменния двор и се пребила. Тогава царят заповядал да изведат веднага истинската царица от тясната тъмна килия, да я облекат в скъпа премяна и да я доведат при децата ѝ.

Оттогава те заживели в двореца честито, а когато умрял царят, момъкът се качил на престола и дълго управлявал, като слушал мъдрата самодива.

КРАЙ

© Николай Райнов

Сканиране, разпознаване и редакция: unicode, 2008

Публикация:

Николай Райнов. Приказки от цял свят

Второ издание

Съставителство и редакция: Богомил Райнов

Литературна група V. Тематичен номер 2587

Редактор на издателството ЛИЛИЯ ИЛИЕВА

Художник ЛЮБЕН ЗИДАРОВ

Художник-редактор ВАСИЛ ЙОНЧЕВ

Макет и технически редактор ТОМА СТАНКУЛОВ

Коректор НАТАЛИЯ КАЦАРОВА

Дадена за набор 18. III. 1972 г. Подписана за печат 30. IX. 1972 г. Излязла от печат 20.

XII. 1974 г. Формат 58×84/18 Печатни коли 44,50. Издателски коли 36,93. Тираж

50,125. Цена 3,60 лв.

Издателство „Народна култура“ – София, 1974

ДПК „Димитър Благоев“ – София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4855>]